

ERDEY-GRUZ TIBOR,

a Magyar Tudományos Akadémia elnökének megnyitó beszéde

Tisztelt Elvtársak!

A Magyar Tudományos Akadémia nevében köszöntöm a konferenciát, amely a várostörténeti kérdésekről szólva bizonyos mértékben befejezi és megkoronázza Pest, Buda és Óbuda egyesítésének száz éves évfordulója alkalmából rendezett ünnepségeket. Az Akadémia nagy fontosságot tulajdonít annak, hogy ezen befejező aktusok között szerepet kapott a várostörténet kérdéseinek a megvitatása.

A történet vizsgálata, a történelemből levonható tanulságoknak a megvitatása nagy jelentőségű. Nemcsak azért, mert megtanuljuk belőle azt, hogy multunkban mi minden történt, megtanuljuk multunk haladó hagyományainak becsülését, megtanuljuk azt, annak a megismerését, hogy hazánk és városunk mivel járult hozzá az emberiség fejlődéséhez, megtanuljuk azt, hogy meghajtsuk zászlóinkat a mult nagy férfiai és női előtt, hanem nagy jelentőségű azért is, mert a történelemből nagyon sok tanulságot vonhatunk le jelenlegi cselekedeteinkre, jövő terveinkre vonatkozólag, amit felhasználhatunk a szocializmus további építése érdekében.

Azért nagy jelentőségű, hogy ezen a konferencián nyilván bírálni fogják az eddigi eredményeket, meg fogják bírálni a történettudományi kutatásoknak az eddigi eredményeit, marxista véleményt fognak kialakítani multunkra vonatkozóan, és mindezt fel fogják használni a konferencián résztvevő szakemberek jelenlegi tevékenységükben, s a jövő alakításában is.

A VÁROSTÖRTÉNETI KUTATÁS EREDMÉNYEI ÉS FELADATAI

A várostörténeti kutatás szilárd és hosszú időre szóló alapjai elsősorban a forráskiadványok, amelyekre - ha kellő szempontgazdagsággal állították egybe - a legkülönbébb diszciplínák támaszkodhatnak. Budapest főváros levéltárának az elmúlt esztendőben megjelent forráskötetei ilyen szempontból is méltók a kiemelésre. Jelentőségüket aláhúzza a korábbi elmélyült, forrásközli irodalom régi volta: Gárdonyi Albert: A főváros egyesítésére vonatkozó okmányok gyűjteménye (Bp., 1913); Gárdonyi Albert: Ötven esztendő Budapest székesfőváros történetéből (1873-1923) (Bp., 1925); Siklóssy László: A Fővárosi Közmunkák Tanácsa története. Hogyan épült Budapest? 1870-1930 (Bp., 1931). A Források Budapest történetéhez 1873-1919 (szerk. H. Kohut Mária. Bp., 1971) (Források Budapest multjából. Szerk. Ságvári Ágnes. II. k.) 522 oldalon tárja elénk az egyesített főváros életének számos vonatkozását, a forradalmak koráig, ugymint a város- és társadalompolitikát, a közlekedést, a gazdasági életet, a művelődést és iskolatügyet, a munkásmozgalmat. Legyen szabad e mellé állítanom a korszakhatár miatt a Tolnai György munkájával megjelent A Tanácsköztársaság Budapestje a korabeli lapok tükrében (Bp., 1969.) c. 686 oldalas bibliográfiát, amelyet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár jelentetett meg. Források Budapest történetéhez 1919-1945 (szerk. Szekeres József. Bp. 1972.) (Források Budapest multjából. Szerk. Ságvári Ágnes. III. k.) 646 oldalon tárja elénk az ellenforradalom korának fővárosi életét, és pedig a jobboldali kereszténypártok városvezetését, a fővárosi önkormányzat összehangszerelését, a nagy gazdasági válságot, a szélsőjobboldali pártok megerősödését, a második világháború és német megszállás időszakát, az egész időszak várospolitikáját és társadalompolitikáját, Nagy-Budapest terveit 1942 és 1944. évekből, a munkásmozgalmat és ellenállási mozgalmat; a bonyolult és fordulatossá anyagban az eligazodást segítik a statisztikai táblák és az időrendi táblázat.

Ezeknek a forráskiadványoknak fényében lényegesen bővül - a két kötet felölelte korra - az a problematika, amelyet immár két évtizede Kiss György dolgozott ki: A budapesti várospolitikai 1873-1944 (Bp., 1954.) A Nagy-Budapestre irányuló korábbi törekvések elakadása okaira, valamint a felszabadulás előtti mélypontra, pusztulásra is anyagokat tartalmazó Források Budapest történetéhez 1945-1950 (szerk. Gáspár Ferenc) (Bp., 1973) (Források Budapest multjából. Szerk. Ságvári Ágnes IV. k.) 569 oldalas kötet, a felszabadulás utáni esztendő forrásanyagával fejeződik be egyelőre a Fővárosi Levéltár forráskiadványsorozata. Mint a kötet bevezetése találóan foglalja össze a kötet célkitűzését: "Az öt év kiindulópontja a romokban heverő, kettészakított Budapest, végpontja a szocialista tulajdonviszonyokat győzelmesen megvalósító, tanácsvezetésű megnagyobbodott főváros." (5. o.) A kötetben mindenkor tömör, világos, a párt szövetségi politikája bonyolult eseményekben való megvalósulását végigkövető bevezetésekkel találkozunk az olvasó, amivel a sokoldalú forrásanyagban világos fejlődési vonalakat rajzol, a valóságnak megfelelően nyíltan említve a kor különféle politikai erőit és személyiségeit. Fő egységei: Budapest újjászülése; a népi erők a város élén (1945. január-október); a koalíciós városvezetés a fordulat évéig (1945. október - 1948. január); a főváros szocialista berendezkedése, Nagy-Budapest megvalósulása, a tanácsrendszer bevezetése (1948. január - 1950. november). A figyelmet az eredeti levéltári anyag még kiterjedtebb kiaknázására felhívja Felhó Ibolya: Budapest fővárosi Levéltára (Bp., 1973) c. ismertetője, amely a levéltár történetét, publikációs tevékenységét, iratanyaga mutatóját, segédleteit, a levéltár kiadványait is tartalmazza, továbbá érdekes iratok másolatait. A gazdag forrásjellegű és könyvészeti kiadványok, a megjelenés előtt álló Budapest története megfelelő kori kötetek, az itt nem részletezhető tárgyi emlékgyűjtés és feldolgozás, a 100 éves Budapest kiállítás a Budapesti Történeti Múzeum keretében egyaránt maradandó eredmények, de kutatási feladatjelölő munkák is. Mindkét szempontból illeti köszönet a főváros mindhárom tudományos gyűjteményét.